

ASAR YOZISHDAN MAQSAD

Baykabilov Userbay Alimxanovich

Ilmiy rahbar

Asilova Sevinch Begali qizi

Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti Qozoq tili va adabiyoti talabasi

Annotatsiya: *Asar o'quvchining o'z ona xalqi adabiyotidan olgan bilimlarini o'z tafakkuri, dunyoqarashi bilan erkin uyg'unlashtirgan ijodiy o'ziga xos asaridir. Talabadan badiiy asarni o'z fikr va qarashlari asosida chuqur tahlil qilish, badiiy tilda ta'sirchan va tizimli tasvirlash talab etiladi.*

Kalit so'zlar: *asosiy vazifasi, bilim, keng fikrlash, yozish qobiliyati, maktab darsligi, asarni tahlil.*

O'quvchi topshiriqni o'zi bajarishi kerak. O'qituvchining asosiy vazifasi o'quvchining tafakkurini kuzatish va aniq natijalarga erishishdan iborat. O'quvchining fikr doirasi, bilimi, savodxonligi yozma ishdan ko'rinadi. Og'zaki javobda talaba o'z bilimini to'liq ko'rsata olmasligi mumkin, o'quvchi bilimi natijalarini to'liq tekshirish imkonini beruvchi eng to'liq yozma ish kompozitsiya ishi hisoblanadi. Ish turlariga kelsak, ular: erkin ish, o'quvchi faoliyatiga oid ishlar, san'at sohasiga oid ishlar, rasm, kino (slyd film), ekskursiya ishlari, o'qilgan va eshitilgan hikoyalarga oid asarlar.

Talabalar tarkibida quyidagi vazifalar yuzaga keladi: 1. Talabaning fikrlash qobiliyatini oshirish;

2. Ona tilida gapirish va yozishga o'rgatish;
3. Shoir – yozuvchilar ijodini bilish;
4. O'rgangan bilimlaridan ijodiy ishda foydalana olish;
5. Yaxshi yozishga, fikrni to'g'ri ifodalay olishga o'rgatish;
6. Fikr bilan ishlash, uni boshqara olish;
7. Kiruvchi fikr to'lqinini to'xtata olish va keyingi fikrga ruxsat berish
8. Ko'chirma gaplarni keltira olish
9. Bo'limlar o'rtasidagi aloqani saqlab turish.

Asar o'quvchining bilim darajasini ko'rsatadigan ijodiy ishdir. Bunday ishlar o'quvchilarni keng fikrlashga, o'z fikrini isbotlashga, o'z nuqtai nazarini aniqlashtirishga o'rgatadi. Hozirda o'qitilayotgan fanlar bolalarning kelajagiga, tanlagan kasbiga, ya'ni ta'lim maqsadiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Shaxs, iqtidorli ijodkor shaxsni shakllantirish ta'lim va tarbiyadagi eng muhim davlat vazifasidir. Kasbiy ta'lim, maqsadli ta'lim - individual rivojlanishni amalga oshiradigan masalalar. "Nega bu asarni yozishingiz kerak?" "Qanday yozib olish kerak?" Keling, ushbu savollarga javob topaylik.

Asar o'quvchilarning til va adabiy bilimlari hamda bilimi, sezgi, munosabati tajribasidan kelib chiqib, o'z fikrlarini tizimli, adabiy shaklda bayon etishga o'rgatuvchi yozma amaliy ishlardan biridir. Qozoq adabiyoti fanlaridan asar yozishdan maqsad va vazifa ana shu mazmundan kelib chiqadi.

1. Asarda bolaning til madaniyati, so'z boyligi, nazariy bilimi, adabiy tushunchalarni tushunishi, yozish qobiliyati va fikrlash darajasi ko'rsatilgan. 2. Asar o'quvchining shaxs sifatida o'zini namoyon qila olishining belgisi, mahoratli mehnatining ko'rinishidir. O'quvchining og'zaki so'z boyligini shakllantirish qiyin, yozma ravishda o'yinni shakllantirish esa undan ham qiyin, deymiz. Agar shunday bo'lsa, bu uzoq, tizimli jarayonning yakuniy natijasidir. Natija har qanday ishda qimmatlidir. Agar qarshisida turgan o'quvchi o'z fikrlarini, qarashlarini, muhokamada tug'ilgan qarorlarini oq qog'ozga yozib qo'ysa, hatto o'ziga xos uslubini ko'rsatsa, ustozning mehnati haqiqatan ham samaradir. Yosh avlodni tarbiyalashda ularning fanga munosabatini shakllantirish katta ahamiyat kasb etadi. Ma'lumki, asar yozish va uning rejasini tuzish usullari o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini oshiradi. Adabiyot darsidan asar yozish adabiyot o'qitish jarayonining sifatli natijasidir. O'qituvchining pedagogik mahorati uning faoliyatini belgilovchi, o'quvchining adabiy tushunchasi va bilimini kuzatuvchi va tanqid qiluvchi ko'rsatkichdir. Menimcha, insho yozishni maktabda 7-8-sinflardan boshlagan ma'qul. Biz ko'pincha 10-11-sinflarda kompozitsiya yozishni o'rgatishni boshlaymiz. Talabalar orasida ko'pincha hali ham yozish, rejalashtirish yoki o'z fikrlarini ifoda eta olmaydigan talabalar bor. Yuqori sinf o'quvchilari yozgan asarlarda bunday kamchiliklarni ko'p uchratamiz. Hozirgi vaqtda yozma ish uchun talablar ortdi. Yetuklik sertifikatini olish uchun maktabni bitirgan talabalar tomonidan yozilgan inshoga berilgan ko'rsatmalar quyidagicha:

"Imtihon yozma ishi maktab darsligi yoki ma'lum bibliografik-tanqidiy maqolani takrorlash yoki o'qituvchining fikrini yozish emas. O'quvchidan badiiy adabiyotni o'qishda olgan taassurotini, umuman adabiyot fanini o'rganayotganda his qilgan yozuvchining hayoti va ijodiy yo'lini, o'z fikr-mulohazalarini, his-tuyg'ularini to'g'ri yozishni talab qiladigan davr keldi. Imtihon topshirig'i sifatli bo'lishi bilan bir qatorda, unda muhokama qilingan masalani chuqur tushuntirish orqali hissiy nuqtai nazardan aniq va aniq taqdim etilishi, adabiy-badiiy tilda aniq fikr bildirilishi kerak.

Albatta, bunday talabni bajarish bir kun, bir oy, bir yillik ish emas, balki butun o'rta maktabda olingan ta'limning uzoq muddatli natijasi bo'lishi kerak. Imtihon paytida talabalar tomonidan tez-tez yuboriladigan ishni qanday boshlashni bilmaslik kabi kamchiliklarga yo'l qo'ymaslik uchun birinchi sahifani boshlashda avval konturni yozing, keyin sarlavhani yozing, bu borada maxsus yo'riqnomadan foydalanish tavsiya etiladi. asarni asos sifatida qanday yozish kerak.

Unda shunday deyilgan:

1) Birinchi sahifaning o'rtasida ish beruvchining nomi yoziladi.

2) Ikkinchi varaqda sarlavha ikki qator pastda aniq va ravshan yoziladi.

Agar sarlavha ko'chirma bo'lsa, uning ostida muallifning ismi yoziladi.

3) Ish rejasi sarlavhadan ikki qator pastda yoziladi.

Maktabdagi ijodiy ishlar o'quvchi dunyoqarashining shakllanishiga ijobiy ta'sir etishi shubhasiz. Demak, bu ishning asosiy maqsadi.

Maktabda yozma ishning har qanday turi juda murakkab aqliy mehnat, ijodiy ishdur. O'quvchining aqliy qobiliyatini rivojlantirish, faolligini oshirishda ijodiy ishning ahamiyati juda katta. Shuning uchun bunday murakkab aqliy mehnatni "ijodiy" yoki "ijodiy bo'lmagan" deb atash noqulay.

Ishning o'zini bir necha guruhlarga bo'lish mumkin:

1. Bu o'quvchining o'z tajribasi va taassurotiga bog'liq.

2. Erkin mavzuda yozilgan asar.

3. Adabiy mavzuda yozilgan asar.

So'ngra o'quvchining hayotda ko'rgan, kuzatgan, o'z hayotiga oid, shu asosda yozgan asarlari tizimlashtiriladi. Maktab tajribasidan ko'rinib turibdiki, ijodiy talabni bajarish, o'quvchi fanini to'liq o'zlashtirish, unga zarur bo'lgan materiallarni saralab olish, bevosita mavzuga bog'liq bo'lmagan bilvosita muammolarga yo'l qo'ymaslik o'quv faoliyati samaradorligini oshirishdan dalolat beradi. yozish ishi. Ijodiy ishtiyoq bilan yuksak saviyali asarlar yozish uchun avvalo yozma ishning nazariy asoslarini bilish kerak. Shuning uchun, ishning qurilishiga qaratilgan quyidagi chizma tizimini esga olish kerak:

1. Hikoya shaklidagi asarlar eskizi

I. Kirish (ko'rgazma)

II. Asosiy qism: a) voqeaning muloqoti b) hodisaning keskinlik joyi

b) yechim

III. xulosa (epilog)

2. Tahlil shaklidagi ishlar konspekti

I. Kirish (mavzu bo'yicha berilgan topshiriq)

II. Asosiy qism: a) Mavzu bo'yicha ko'tarilgan muammo

c) taklif qilingan dalillar

v) Ko'chirma gaplar shaklidagi misollar

d) shaxsiy fikrlar

III. xulosa (epilog)

Albatta, talaba ishida bu sxemaga amal qilish mumkin emas. Lekin asarni tahlil qila olish uchun bu satrlarni bilish kerak, deb o'ylayman. Ish yozish uchun talaba quyidagilarni bilishi kerak:

1.2. Reja mavzuga mos ravishda tuzilishi kerak.

3. Epigraf mavzu va asosiy fikrga qarab olinishi kerak.

4. Mavzuga oid material tanlashda eng asosiysini olish kerak.

5. Ishning tartibi va tizimiga rioya qilish, mavzudan chetga chiqmaslik kerak.

6. Shuni esda tutish kerakki, ifodalanadigan asosiy fikrlar ishning asosiy qismida. 7. Misollar va taqqoslashlar asosiy fikr bilan bog'liq bo'lishi kerak.

8. Yakuniy fikr asosiy fikrlar atrofida yozilishi va fikr aniq, qisqa va tushunarli bo'lishi kerak.

9. Har bir gapni daftarga yozishdan oldin uslubiy xatoga yo'l qo'ymaslik haqida o'ylash kerak.

10. Unutmaslik uchun siz ko'rgan imlo xatolari va tinish belgilarini darhol qo'yib, to'g'ri yozish va daftarning tashqi ko'rinishiga e'tibor berishingiz kerak. Ushbu talablar kompozitsiyani yozishdan oldin o'qituvchi va talaba tomonidan doimo hisobga olinishi kerak. Hozirgi vaqtda maktab amaliyotiga nazar tashlaydigan bo'lsak, o'quvchilarning ijodiy ishlarini tekshirishning ikki turi mavjud. 1. Talaba ishidagi kamchiliklarni o'qituvchining o'zi tuzatadi. 2. O'qituvchi rahbarligida talabaning o'zini o'zi tekshirishi. Kundalik amaliyotdan kelib chiqqan holda, o'qituvchilar endi bu ikki usuldan bir vaqtning o'zida foydalanadilar. Imtixon paytida ijodiy ishlarni ko'rib chiqishda bo'shliqlar juda tez-tez uchraydi. Ishning ishini an'anaviy belgilar bilan tekshirishda xato turini ko'rsatgan ma'qul deb o'ylayman. Uning o'z tizimi bor.

/ - Imlo xatosi qayd qilinadi.

V - tinish belgisi xatosi.

Z - paragraf kerak bo'lgan belgi.

Z – o'rniga qo'yilgan xatboshi.

? - shubhali, ikki qirrali belgi, bu jumla haqida o'ylang.

?! - fikr yoki faktni noto'g'ri ko'rsatish natijasida yuzaga kelgan nuqson.

! - Bu yerga alohida e'tibor bering.

- Agar so'zlar qoldirilgan bo'lsa, tushunarsiz jummalarni belgilaydi.

- Stilistik jihatdan noto'g'ri belgi, uni tuzating.

- O'zgartirilishi kerak bo'lgan bir nechta takrorlangan so'zlar va jumlar.

Albatta, bu baholar bilan o'quvchining daftarini qaytarib bo'lmaydi, agar o'qituvchi bu ish haqida taqriz yozib, qaytarib bersa, bu baholar o'quvchiga katta ta'sir ko'rsatadi. SHuning uchun ishdagi kamchiliklarni bartaraf etish uchun o'quvchilar ushbu shartli belgilarni bilishlari maqsadga muvofiq bo'lar edi. Shunda o'quvchining xotirasida abadiy qoladi, deb o'ylayman. Bu an'anaviy belgilar ham o'qituvchi uchun juda mos keladi. Chunki bu o'qituvchining vaqtini tejaydi. Ishdagi kamchiliklarni yozgandan ko'ra o'qituvchiga shartli baho qo'yish osonroq. Endi o'qituvchi ushbu ishni tekshirganda nimalarni eslash kerakligiga e'tibor qaratamiz.

1. Daftarning tashqi ko'rinishiga e'tibor berishingiz kerak. a) poklik

b) harflarning to'g'riligi

2. Mantiqiy

- a) mavzu va g'oyani ochish;
- b) fikrning ko'pligi;
- d) dalillarning to'g'riligi;

3. Tizimli fikr

- a) rejani amalga oshirish;
- b) har bir bo'limning o'lchami

4. Grammatik savodxonlik

- a) imlo jihatidan
- b) sintaktik

5. Uslub

- a) gaplarning to'g'riligi
- b) san'at

Talabalarga bu xato haqida doimo eslatib turish yaxshidir. Bu narsalarga asoslanib, kompozitsiya yaxshi bo'ladi. Tizimli ravishda o'zlashtirilgan bilim talabani ham, o'qituvchining ham uzluksiz mehnatini aks ettiradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Омарова, А., Сатыбалдина, Х. Қазақша сөйлеу этикеті / - Астана, 2006. - 3 б.
2. Манкеева, Ж. Қазақ тіліндегі этномәдени атаулардың танымдық негіздері / - Алматы, 2008. - 356 б.
3. Уәли, Н. Қазақ сөз мәдениетінің теориялық негіздері / - Алматы, 2007. - 50 б.
4. Хасанұлы Махамбеттің тілдік тұлғасы: әлеуметтік лингвистикалық және психолінгвистикалық сыр-сипаты / Халықаралық конференция материалдары. - Алматы, 2003. - 230 б.
5. Қордабаев, Т. Қазақ тіл білімінің қалыптасу, даму жолдары / Алматы. Мектеп, 1987.- 118-119 бб.